HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

(א) יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שחרב בית המקדש ועד עכשיו שנאמר ¹ לכן שמעי נא זאת ענייה ושכורת ולא מיין מיתיבי (ב) א שיכור מקחו מקח וממכרו ממכר עבר עבירה שיש בה מיתה ממיתין אותו מלקות מלקין אותו כללו של דבר הרי הוא כפיקח לכל דבריו אלא שפטור מן התפלה מאי יכולני לפטור דקאמר נמי מדין תפלה אמר רבי חנינא ב ל"ש אלא שלא הגיע לשכרותו של לוט אבל הגיע לשכרותו של לוט פטור מכולם: א"ר חנינא כל המפיק מגן בשעת גאוה סוגרין וחותמין צרות בעדו שנאמר ² גאוה אפיקי מגנים סגור חותם צר מאי משמע דהאי אפיק לישנא דעבורי הוא דכתיב ³ אחי בגדו כמו נחל כאפיק נחלים יעבורו ר' יוחנן אמר כל שאינו מפיק אתמר מאי משמע דהאי מפיק לישנא דגלויי הוא דכתיב ⁴ ויראו אפיקי מים ויגלו מוסדות תבל מכדי קראי משמע בין למר ובין למר (ג) מאי בינייהו איכא בינייהו דרב ששת דרב ששת מסר שינתיה לשמעיה מר אית ליה דרב ששת ומר לית ליה דרב ששת אמר רב חייא בר אשי אמר רב כל שאין דעתו מיושבת עליו אל יתפלל משום שנא' בצר אל יורה רבי חנינא ביומא דרתח לא מצלי אמר בצר אל יורה כתיב מר עוקבא ביומא דשותא לא הוה נפיק לבי דינא (ד) אמר רב נחמן בר יצחק הלכתא בעיא צילותא כיומא דאסתנא אמר אביי אי (ה) אמרה לי אם קריב כותחא לא תנאי אמר (ו) רבא אי קרצתן כינה לא תנאי מר בריה דרבינא עבדה ליה אמיה ז' (ז) מני לז' יומי אמר רב יהודה לא איברי ליליא אלא לשינתא א"ר שמעון בן לקיש ג לא איברי סיהרא אלא לגירסא אמרי ליה לר' זירא מחדדן שמעתך אמר להו דיממי נינהו אמרה ליה (ח) ברתיה דרב חסדא לרב חסדא לא בעי מר מינם פורתא אמר לה השתא אתו יומי דאריכי וקטיני ונינום טובא אמר רב נחמן בר יצחק אנן פועלי דיממי אנן רב אחא בר יעקב ד יזיף ופרע אמר ר"א ה הבא מן הדרך אל יתפלל שלשה ימים שנאמר ⁵ ואקבצם אל הנהר הבא אל (ט) אחוא ונחנה שם ימים שלשה ואבינה בעם וגו' אבוה דשמואל כי אתי באורחא לא מצלי תלתא יומי ו שמואל לא מצלי בביתא דאית ביה שיכרא רב פפא לא מצלי בביתא דאית ביה הרסנא א"ר חנינא כל המתפתה ביינו יש בו מדעת קונו שנאמר ⁶ וירח ה' את ריח הניחוח וגו' אמר ר' חייא כל המתיישב ביינו יש בו דעת ע' זקנים (י) יין ניתן בע' אותיות וסוד ניתן בע' אותיות נכנס יין יצא סוד (כ) א"ר חנין לא נברא יין (א) אלא לנחם אבלים ולשלם שכר לרשעים שנא' ⁷ תנו שכר לאובד וגו' א"ר חנין בר פפא כל שאין יין נשפך בתוך ביתו כמים אינו בכלל ברכה שנא' ⁸ וברך את לחמך ואת מימיך מה לחם שניקח בכסף מעשר אף מים שניקח בכסף מעשר ומאי ניהו יין וקא קרי ליה מים

אי

יכולני לפטור. לטעון על כל ישראל לפני הקב"ה דבר שיפטרו כולן מדינה(ל) לע"ל לומר שהן (ב) שיכורים ואין נתפשין על עונש: **מדין תפלה.** אם דנין אותן על שלא היו מתפללין בכוונה יכול אני לפוטרן: **המפיק מגן.** המעביר תפלת מגן אברהם שאינו אומרה: **בשעת גאוה.** בשעת שיכרות אינו מתפלל: **סוגרין וחותמין צרות בעדו.** שלא יבאו עליו: **שאינו מפיק איתמר.** דהאי מפיק לישנא דגלויי הוא וה"ק כל שאינו מגלה תפלה בשעת שיכרות כלומר שאינו מתפלל: **אפיקי מים.** גילויי הים כדכתיב ויגלו מוסדות: **מסר שינתיה לשמעיה.** אמר לו הניחני לישן מעט וכשיגיע זמן תפלה הקיצני. ר' חנינא דאמר אעבורי בעי לית ליה דרב ששת ואסור להתפלל עד שיעור מאליו: **בצר אל יורה.** בדקתי אחר המקרא זה(מ) ואינו בכל הכתובים ושמא בספר בן סירא הוא: **יומא דשותא.** רוח דרומית מנשבת בו (ג) וחזקה: **צלותא.** דעת צלולה: **כיומא דאיסתנא.** כשמנשבת רוח צפונית יום אורה הוא ונוח לכל כדאמר ביבמות בפרק הערל (דף עב.) מפני מה לא מלו ישראל במדבר מפני שלא נשבה בהן רוח צפונית אבל ביומא דשותא אמר התם לא מהלינן ביה ולא מסוכרינן ביה: **קריב כותחא.** אפי' ליווי עבודה קלה היתה מבטלת אותי: **לא תנאי.** לא הייתי שונה כמו ששניתי: **יומי דאריכי.** ימים שהוא בקצר אריכי לישן וקטיני לעסוק בתורה ובמצות: **ונינום טובא.** ונישן הרבה: **יזיף ופרע.** היה קובע לו לשנות כך וכך פרקים ביום והיה רגיל לעסוק ביום ופעמים שהיה טרוד במזונותיו ביום ופורע קביעות עתו בלילה: **אל יתפלל ג' ימים.** שאין דעתו מיושבת עליו מפני טורח הדרך: **ונחנה שם ימים שלשה.** והדר ואבינה מכלל דעד השתא לא הויא בינה: **דאית ביה שיכרא.** ריח השכר משכרתו: **דאית ביה הרסנא.** משום ריחא: **המתפתה ביין.** שמפייסין אותו על דבר ומתרצה כשטוב לבו ביין: **ריח הניחוח.** ואמרן לעיל (ד) דריחא דומיא דמשתיא הוא וכתיב(נ) ויאמר אל לבו לא אוסיף וגו' דאירצי: **המתיישב ביינו.** ששותה יין ואין דעתו מטרפת: **ניתן בשבעים אותיות.** כך חשבונו בגימטריא: **יצא סוד.** וזה הואיל ולא יצא סודו שקול הוא כסנהדרין של ע': **לשלם בו שכר לרשעים.** ששותין ושמחין ומקבלין עולמן בחייהם: **לאובד.** רשע: **אינו בכלל הברכה.** לא הגיע לסוף ברכה גמורה ואפילו הוא עשיר בדברים אחרים: **שניקח בכסף מעשר.** שמותר ללוקחו בכסף מע"ש בירושלים. הכל ניקח בכסף מעשר חוץ מן המים ומלח בפרק בכל מערבין (לעיל דף כו:):

אם

מסר שינתיה לשמעיה. פי' בקונט' לרבי חנינא דאמר אעבורי בעי לית ליה דרב ששת ואסור להתפלל עד שיעור מאליו ואומר ר"י דאפי' עובר זמן תפלה לא יתפלל דשכור או שתוי חשבינן ליה עד שיעור מאליו ומיהו אין נראה דהלכה כרב ששת (ס) ור"ח פי' בענין אחר וז"ל אמר ר' חנינא כל המפיק מגן בשעת גאוה פי' כל המעביר מגן ומכסה יצרו בשעת גאוה כלומר בעת שמתגבר עליו טומן אותו שלא יתגבר סוגרין וחותמין צרות בעדו לשון מפיק כאפיק נחלים יעבורו (איוב ו) ר' יוחנן אמר כל שאינו מפיק איתמר כלומר כל מי שאינו מכסה ומעביר אלא מגלהו ומפיק מגן ויוצא להלחם כנגדו ולכובשו וזו הגאוה היא עת שכרותו של אדם רבי חנינא סבר לכובשו בשינה כדי להעבירו ולהפיגו טפי עדיפא ור' יוחנן אמר חיישינן שמא ישתקע בשינה וימנע מן התפלה אלא לגלותו כדי להתעסק בדרך וכיוצא בה כדי להפיגו ואחר כך יתפלל טפי עדיף:

בצר אל יורה. פירש בקונטרס בדקתי אחר מקרא זה ואינו בכל הכתובים ושמא בספר בן סירא הוא ומצינו בכמה מקומות שמביא הש"ס מקראות הכתובים בספר בן סירא כדאשכחן בהחובל (ב"ק צב:) כל עוף למינהו ישכון ובן אדם לדומה לו (ע) וכן סלסלה ותרוממך ° ובנדיבים תושיבך ואמרינן בירושלמי דברכות שהוא כתוב בספר בן סירא ורבינו שמואל פירש שהשיב רבינו קלונימוס שכן דורש בירושלמי כל המיצר אל יורה דכתיב שמעי נא זאת ענייה ושכורת ולא מיין והכי איתא בירושל' בריש פרק אין עומדין הבא מן הדרך אסור להתפלל מזה הטעם דכתיב שמעי נא זאת וכו' וגם רבי זריקא ורבי יוחנן בשם ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר המיצר אסור להתפלל לא מסתברא אלא מן הדין קרא שמעי נא זאת ועתה מדמה צרה לשכרות ובשכרות כתיב להבדיל ולהורות כדדריש בכריתות (דף יג:) ומהאי טעמא אל יתפלל דהוי שכור מתוך שטרוד בצרתו ובכעסו ור"ת מפרש דמהאי קרא קדריש היערוך שועך לא בצר (איוב לו) כלומר בשעת צרה אל תערוך תפלתך כשיש טירוד ובכמה מקומות רגיל הש"ס לקצר המקרא כגון ונתן הכסף וקם לו (פ) ומיהו קצת קשה בצר אל יורה דהוה ליה למימר אל יתפלל:

אלא לשינתא. כמו לילי תקופת תמוז: **וקרי** ליה בלשון מים. פשטא דקרא מים ממש דכתיב בסיפיה דקרא והסירותי מחלה מקרבך ע"י שיברך המים כדאשכחן גבי רפואות מי מרה כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך וכתיב נמי (מלכים ב ג) רפאתי למים האלה:

התם

מסורת הש"ס

א) עי' אדר"נ פט"ז ד"ה רשב"י אמר, ב) [תוספתא תרומות רפ"ג], ג) [גיר' ע"י במאי פליגי בדר' ששת], ד) מגילה כח: ע"ש, ה) [קדושין לא: וש"נ], ו) גי' ע"י רבינא, ז) גי' ע"י לבושי, ח) גי' ע"י אמרין לה בנתיה וכו' אמר להו, ט) [נ"ל אהוא], י) [סנהדרין לח. ע"ש בתוספות ד"ה נכנס], כ) סנהדרין ע., ל) בס"א: מדינא, מ) בס"א ליתא, נ) [בראשית ח], ס) [כ"ז איתא בערוך ע' פק ד], ע) [עי' ב"ק לב: תוס' ד"ה משלש ובברכות מח. וברש"י שם], פ) [ועי' תוס' שבת קכח. ד"ה ונתן],

הגהות הב"ח

(א) גמרא לא נברא יין בעוה"ז אלא לנחם: (ב) רש"י ד"ה יכולני וכו' לומר שהן (שיכורין) תז"מ ונ"ב ס"א שוגגין: (ג) ד"ה יומא דשותא וכו' בו בחזקה: (ד) ד"ה ריח הניחוח ואמרן לעיל. נ"ב היינו מה שפי' דריח השכר משכרתו:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה בצר. ובנדיבים תושיבך. וכן כתובות דף קי ע"ב נדה דף טז ע"ב מדרש ב"ר פ"ח:

רבינו חננאל

מיום שחרב בית המקדש כתיב שמעי נא [זאת] ענייה ושכורה ולא מיין. מכאן אמר [ראב"ע] יכול אני לפטור את העולם מיום שחרב בית המקדש מדין תפלה. דקיימא לן שכור אל יתפלל, והא דתניא שכור מקחו מקח וממכרו ממכר עבר עבירה שיש בה מיתה ממיתין אותו מלקות מלקין אותו, כללו של דבר, הריהו כפיקח לכל דבריו, אלא שפטור מן התפלה. והני מילי שלא הגיע לשכרותו של לוט, אבל הגיע לשכרותו של לוט פטור מכלום. **אמר רבי חנינא כל המפיק מגן בשעת גאוה,** פי' כל המעביר מגן ומכסה יצרו בשעת גאוה, כלומר בעת שמתגבר עליו טומן אותו שלא יתגבר, סוגרין וחותמין צרות בעדו. לשון מפיק כאפיק נחלים יעבורו. **ר' יוחנן אמר כל שאינו מפיק איתמר,** כלומר כל מי שאינו מעביר ומכסה, אלא מגליהו ומפיק מגן לנגדו להלחם כנגדו ולכבשו, וזו הגאוה היא עת שיכרותו של אדם. רבי חנינא סבר לכבשו בשינה כדי להעבירו ולהפיגו טפי עדיף. ור' יוחנן אמר חיישינן שמא ישתקע בשינה (זימנן) [וימנע] מן התפלה. אלא לגלותו כדי להתעסק בדרך וכיוצא בה כדי להפיגו, ואחר כך יתפלל טפי עדיף. **ואמרינן** מכדי קראי משמעי כר' חנינא וכר' יוחנן, במאי פליגי. בדרב ששת דהוה מסר שינתיה לשמעיה, ומזהירו כדי להקיצו בשעת התפלה, ר' חנינא אית ליה דרב ששת. ר' יוחנן לית ליה דרב ששת, חייש דילמא משתקע בשינה. **אמר רב** כל שאין דעתו מיושבת עליו אל יתפלל שנאמר בצר אל יורה. ר' חנינא כל יומא דהוה רתח לא הוה מצלי אמר בצר אל יורה כתיב. מר עוקבא ביומא דשותא, פי' יום עבים לא הוה נפיק לדינא. אמר צריכא הילכתא צילותא כיומא איסתנא, פי' יום שמנשבת בו רוח צפונית. **אמר אביי אי** אמרה לי **אם קריב בכותחא לא גרסי.** פי' אילו היתה מעסקת אותו לתשמיש הבית והיתה נטרדת דעתי, ולא הוינא יכיל למיגרס. **ורבא אמר אי קרצתן כינה לא גרסי.** כלומר

רבינו חננאל (המשך)

אילו היו הכינים נושכים אותי לא הוינא יכול למיגרס, ולפיכך עשתה לו אמו למר בר רבנא שבעה חלוקים להחליף בכל יום חלוק מפני הכינים. **כל הגורס ביום** שמעתתיה מיחדדן כר' זירא. ר' אחא הוה ישן ביום והיה ניעור בלילה וגריס. **א"ר אלעזר** הבא בדרך אל יתפלל שלשה ימים, שנאמר ואקבצם אל הנהר הבא אל אחוה ונחנה שם ימים שלשה וגו'. אבוה דשמואל כל כי הוה אתי מאורחא תלתא יומי לא הוה מתפלל. שמואל לא הוה מצלי בביתא דאית בה שיכרא. **א"ר חנינא** כל המתפתה ביינו יש בו מדעת קונו, שנאמר וירח ה' את ריח הניחוח. **אמר רב** כל שדעתו מיושבת עליו ביינו יש בו מדעת שבעים זקנים, מאי טעמא יין עולה ע' וסוד עולה ע', נכנס יין יצא סוד. **לא נברא** היין אלא לנחם בו אבלות, ולשלם שכר לרשעים. שנאמר תנו שכר לאובד ויין למרי נפש. ופליגא דר' חנינא בר פפא, דאמר כל בית שאין יין נשפך בתוכו כמים אינו בכלל ברכה, שנאמר וברך את לחמך ואת מימיך, מה לחם הניקח בכסף מעשר אף הני מים דניקחין בכסף מעשר, ומאי ניהו יין וקרי להן מים

עין משפט נר מצוה

כו א ב מיי' פ"ד מהל' אישות הל' יח [ופ"א מהלכות נזירות דין יב] ופרק כט מהל' מכירה הלכה יח סמג עשין פב טוש"ע אה"ע סימן מד סעיף ג וטוש"ע ח"מ סימן רלה סעיף כב [וטוש"ע י"ד סי' א סעי' ח]:

כז ג מיי' פ"ג מהלכות ת"ת הלכה יג טוש"ע א"ח סי' רלח סעיף א וטוש"ע י"ד סימן רמו סעיף כג:

כח ד טוש"ע א"ח סי' רלח סעיף ב:

ה [מיי' פ"ד מהל' תפילה הלכה טו]:

כט ו [מיי' שם הל' ט] טוש"ע א"ח סי' צח סעיף ב:

תורה אור השלם

1. לָכֵן שִׁמְעִי נָא זֹאת עֲנִיָּה וּשְׁכֻרַת וְלֹא מִיָּיִן: ישעיהו נא כא
2. גַּאֲוָה אֲפִיקֵי מָגִנִּים סָגוּר חוֹתָם צָר: איוב מא ז
3. אַחַי בָּגְדוּ כְמוֹ נָחַל כַּאֲפִיק נְחָלִים יַעֲבֹרוּ: איוב ו טו
4. וַיֵּרָאוּ אֲפִיקֵי מַיִם וַיִּגָּלוּ מוֹסְדוֹת תֵּבֵל מִגַּעֲרָתְךָ יְיָ מִנִּשְׁמַת רוּחַ אַפֶּךָ: תהלים יח טז
5. וָאֶקְבְּצֵם אֶל הַנָּהָר הַבָּא אֶל אַהֲוָא וַנַּחֲנֶה שָׁם יָמִים שְׁלֹשָׁה וָאָבִינָה בָעָם וּבַכֹּהֲנִים וּמִבְּנֵי לֵוִי לֹא מָצָאתִי שָׁם: עזרא ח טו
6. וַיָּרַח יְיָ אֶת רֵיחַ הַנִּיחֹחַ וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל לִבּוֹ לֹא אֹסִף לְקַלֵּל עוֹד אֶת הָאֲדָמָה בַּעֲבוּר הָאָדָם כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעֻרָיו וְלֹא אֹסִף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת כָּל חַי כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי: בראשית ח כא
7. תְּנוּ שֵׁכָר לְאוֹבֵד וְיַיִן לְמָרֵי נָפֶשׁ: משלי לא ו
8. וַעֲבַדְתֶּם אֵת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּבֵרַךְ אֶת לַחְמְךָ וְאֶת מֵימֶיךָ וַהֲסִרֹתִי מַחֲלָה מִקִּרְבֶּךָ: שמות כג כה

מוסף רש"י

צילותא. דעת צלולה ומיושבת שאינו טרוד בכלום מחשבה (מגילה כח:). **ולשלם שכר לרשעים.** שמתעדנין בו בעולם הזה ומקבלין בו שכר מצוה שעושין בעולם הזה (סנהדרין ע.).